

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ЧОРНА ВІКТОРІЯ ГРИГОРІВНА

УДК 35.078.1

ОБМЕЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор
КУЗЬМЕНКО Оксана Володимирівна,
Державний вищий навчальний заклад «Київський
національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», заступник директора
Юридичного інституту.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
правових наук України
МИРОНЕНКО Наталія Михайлівна,
Науково-дослідний інститут інтелектуальної
власності Національної академії правових наук
України, заступник директора з наукової роботи;

доктор юридичних наук, професор,
КОЛПАКОВ Валерій Костянтинович,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри конституційного і
адміністративного права;

доктор юридичних наук, професор
МИКОЛЕНКО Олександр Іванович,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова, завідувач кафедри
адміністративного та господарського права.

Захист відбудеться 22 лютого 2019 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, вул. Льва Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, вул. Льва Ландау, 27.

Автореферат розісланий 21 січня 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ст. 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави та не можуть бути обмежені, окрім випадків, передбачених Основним законом. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Її головним обов'язком є утвердження й забезпечення прав і свобод людини. Інститут прав людини і громадянина – найголовніший інститут, що визначає правовий статус особи, способи і межі правового впливу на неї, межі вторгнення публічної адміністрації у сферу особистих прав та свобод громадян, можливість участі громадян у вирішенні державних справ, встановлює юридичні гарантії захисту та реалізації їх прав і свобод. Захист прав і свобод особи здійснюється через систему адміністративно-правових засобів, видовим елементом яких є адміністративно-правові обмеження. Особа може на власний розсуд реалізовувати свої права, утім їх реалізація не повинна зачіпати права та інтереси іншого суб'єкта. Здійснення прав людини обмежене певними чинниками, що забезпечують іншим членам суспільства використання тих самих прав без порушення інтересів один одного. Отже, право встановлює складну систему, одним з елементів якої є обмеження, спрямовані на захист прав і свобод людини і громадянина.

Адміністративно-правові обмеження можуть виникати в будь-якій сфері суспільного життя залежно від виду діяльності особи, наявності в суб'єкта певного правового статусу, періодичності їх застосування, суб'єкта застосування, способу вираження, інституційної складової тощо. Так, за даними проведеного нами анкетування, 91% державних службовців зазначили, що через свою професійну діяльність піддаються значним адміністративно-правовим обмеженням, водночас 67% з числа респондентів відзначили, що обмеження спричиняють утиски їхніх прав та інтересів. 72% опитаних констатували, що застосування обмежень є необхідною умовою захисту прав та інтересів осіб, утім 81% акцентували увагу на необхідності посилення контролю за законністю застосування адміністративно-правових обмежень з метою недопущення зловживання правом перевищення меж законності застосування певного виду обмеження. Тож, адміністративно-правові обмеження мають являти собою компроміс між суспільною необхідністю та інтересами особи. Їх реалізація безпосередньо залежить від волі держави та забезпечується переважно заходами управлінського характеру, що передбачають застосування за необхідності адміністративного примусу.

Слід зазначити, що серед згаданих факторів має домінувати підвищення рівня правової свідомості суб'єкта. Так, внутрішнє сприйняття обмеження на рівні правової свідомості особи виховується суспільством через різні інститути впливу шляхом агітації, прикладу, інформаційних повідомлень, що дає можливість сприймати обмеження не як нав'язування

специфічних прав і свобод особи, меж поведінки, а як міру належної і можливої поведінки, що формує культуру публічно-правових відносин, яка є першоосновою демократично розвиненого правового суспільства.

Юридична природа, поняття та особливості адміністративно-правових обмежень були предметом досліджень А. Г. Алексєєва, К. С. Бельського, С. К. Бостана, А. Г. Братко, Б. М. Габрічидзе, С. Д. Гусарева, М. Д. Загряцкова, І. А. Ільїна, Д. А. Керимова, Ю. М. Козлова, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, С. А. Комарова, Б. М. Лазарева, В. В. Лазарева, Р. М. Лукича, О. В. Малько, І. О. Матузова, О. Г. Мурашина, В. О. Навроцького, Н. М. Оніщенко, М. М. Пархоменко, К. Д. Петряєва, В. М. Протасова, П. М. Рабіновича, В. І. Ремньова, В. А. Сапун, О. Ф. Скаун, Ю. М. Старилова, І. В. Табарина, Ю. О. Тихомирова, Ф. М. Фаткуллина, В. А. Юсупова, Л. С. Явича та ін.

Загальні проблеми дослідження інституту адміністративно-правових обмежень в різні часові періоди досліджували: В. Б. Авер'янов, А. П. Алєхіна, О. Ф. Андрійко, А. В. Басов, В. М. Бевзенко, В. І. Бенедик, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, І. І. Веремеєнко, В. В. Галунько, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, В. М. Горшенєв, Є. В. Додін, Р. А. Калюжний, А. А. Кармолицький, С. В. Ківалов, А. П. Ключніченко, Л. В. Коваль, Я. М. Когут, Ю. М. Козлов, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, А. Т. Комзюк, В. В. Копейчиков, А. П. Корєнєв, Є. Б. Кубко, О. В. Кузьменко, В. І. Курило, М. В. Лошицький, Д. М. Лук'янець, П. С. Лютіков, В. М. Марчук, Т. О. Мацелик, Р. С. Мельник, О. І. Миколенко, Н. М. Мироненко, С. О. Мосьондз, О. В. Негодченко, Н. Р. Нижник, В. Ф. Опришко, О. І. Остапенко, В. Г. Перепелюк, В. П. Петков, В. Д. Подлісєв, М. П. Пихтіна, О. П. Рябченко, Н. О. Саніахметова, А. О. Селіванов, В. М. Селіванов, В. Ф. Сіренко, В. В. Сокурєнко, В. Д. Сорокін, М. Ф. Стахурський, С. Г. Стеценко, В. Я. Тацій, М. М. Тищенко, Ю. О. Тихомиров, В. В. Цвєткова, В. С. Четвериков, В. М. Шаповалов, В. К. Шкарупа, Ю. С. Шемшученко, В. С. Щєрбина та ін.

Питання обмеження прав та свобод були предметом дослідження І. Ю. Аккуратова, К. К. Гасанова, С. С. Голленгорст, Ю. В. Градової, А. М. Денисової, А. В. Должикова, В. В. Долинської, Б. С. Ебзєєва, М. М. Коршунової, С. О. Кузніченко, В. В. Лапанєвої, М. Г. Маковецької, Л. А. Морозова, В. В. Непійводи, О. В. Осинської, В. І. Сенчищева, А. В. Стремєухова, В. А. Тарасова, А. А. Хорева, І. Д. Ягофорової та ін.

Водночас на сьогодні обмеженням в адміністративному праві приділено недостатньо уваги в монографіях, де лише фрагментарно розглянуто питання юридичної природи, поняття й ознаки адміністративно-правових обмежень; принципи регулювання адміністративно-правових обмежень; зміст обмежувальних норм адміністративного права; структуру відносин адміністративно-правових обмежень; способи реалізації обмежувальних норм адміністративного права; мету і функції адміністративно-правових обмежень; сутність адміністративно-правових інститутів обмежувального спрямування та адміністративно-правових режимів обмежень; види та системи адміністративно-правових обмежень;

характеристику нормативно-правового регулювання адміністративно-правових обмежень; визначення адміністративно-правових обмежень в предметі адміністративного права; еволюцію адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн та імплементацію обмежувальних практик зарубіжних країн у законодавство України. Отже, недостатня розробленість та вивчення на теоретичному рівні проблем обмежень в адміністративному праві, наявність правових прогалин та колізій у нормах національного законодавства щодо застосування адміністративно-правових обмежень, а також необхідність проведення комплексного правового дослідження зумовили вибір теми дисертаційної роботи, підкреслює її актуальність і підтверджує необхідність глибокого і всебічного наукового дослідження загальнотеоретичних і практичних питань обмежень в адміністративному праві України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження узгоджується із положеннями Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки (Указ Президента України від 26 лютого 2016 р. № 68/2016); Стратегії сталого розвитку України 2020 (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015); Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015); Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні (Постанова Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII); Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук на 2014–2018 рр. (постанова президії Національної академії наук України від 20 грудня 2013 р. № 179 (п. 3.4.2.5); відповідає Пріоритетним напрямам наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженим наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, основним напрямом наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2015–2019 рр., схваленим рішенням Вченої ради Науково-дослідного інституту публічного права (протокол № 28 від 29 жовтня 2014 р.).

Метою дисертаційного дослідження є теоретичне узагальнення та нове розв'язання науково-прикладної проблеми обмежень в адміністративному праві, що передбачає визначення теоретичних основ та практичних засад реалізації обмежень в адміністративному праві та вироблення цілісного доктринального підходу до формування концепції її забезпечення, розроблення пропозицій, спрямованих на удосконалення законодавства та практики його застосування в Україні.

Досягненню зазначеної мети сприятиме вирішення таких **завдань**:

- окреслити методологію дослідження обмежень в адміністративному праві;
- проаналізувати генезу адміністративно-правових обмежень;
- визначити юридичну природу, поняття й ознаки адміністративно-правових обмежень;
- розкрити принципи адміністративно-правових обмежень;

- розглянути поняття та структуру обмежувальних норм в адміністративному праві;
- з'ясувати зміст відносин адміністративно-правових обмежень;
- розкрити сутність реалізації обмежувальних норм в адміністративному праві;
- визначити мету і виокремити функції адміністративно-правових обмежень;
- охарактеризувати інститут адміністративно-правових обмежень;
- проаналізувати специфіку режимів адміністративно-правових обмежень;
- виокремити види та здійснити класифікацію адміністративно-правових обмежень;
- розглянути особливості нормативно-правового регулювання адміністративно-правових обмежень;
- виокремити особливості адміністративно-правових обмежень в предметі адміністративного права;
- проаналізувати еволюцію адміністративно-правових обмежень в законодавстві зарубіжних країн та визначити їхню специфіку та особливості розвитку;
- внести пропозиції щодо імплементації обмежувальних практик зарубіжних країн в законодавство України;
- розробити пропозиції та рекомендації щодо удосконалення застосування обмежень в нормах національного законодавства.

Об'єктом дослідження є адміністративно-правові відносини.

Предметом дослідження є обмеження в адміністративному праві.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було застосовано загальнонаукові та спеціально-правові методи. Методологічною основою дослідження є методи: *діалектичного матеріалізму* під час визначення обмежень в праві, зіставлення понять «правові обмеження», «адміністративно-правові обмеження», «обмеження прав і свобод громадян» (підрозділи 1.2, 1.3); *метод абстрагування* – для визначення місця адміністративно-правових обмежень у системі засобів адміністративного права, виокремлення ознак, особливостей, системи принципів регулювання адміністративно-правових обмежень, дослідження окремих адміністративно-правових режимів обмеження (підрозділи 1.3, 1.4, 3.2, 3.3); *методи аналізу і синтезу* – при дослідженні змісту обмежувальних норм адміністративного права, визначенні сутності інституту обмежень в адміністративному праві, виокремленні видів та системи адміністративно-правових обмежень, внесенні пропозицій щодо імплементації обмежувальних практик зарубіжних країн у законодавство України (підрозділ 3.2, розділ 5); *історико-матеріалістичний метод* – під час визначення генези адміністративно-правових обмежень (підрозділи 1.2, 1.3); *структурний метод* – при виокремленні видів обмежень та здійсненні характеристики нормативно-правового регулювання адміністративно-правових обмежень (4.1, 4.2); *функціональний метод* – при

визначенні адміністративно-правових обмежень у предметі адміністративного права, вивченні сутності відносин адміністративно-правових обмежень, а також розкритті змісту реалізації обмежувальних норм адміністративного права (підрозділи 2.2, 2.3, 4.2); *метод системного аналізу* – при визначенні особливостей функціонування адміністративно-правових обмежень як окремого інституту адміністративного права (розділи 1–5); *синергетичний метод* – під час дослідження еволюції адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн (підрозділ 5.1); *порівняльно-правовий метод* – при вивченні тенденцій розвитку обмежувальних практик зарубіжних країн та виробленні пропозицій щодо імплементації окремих положень у законодавство України (підрозділ 5.2); *метод тлумачення та герменевтики* – при визначенні понятійно-категоріального апарату обмежень як інституту адміністративного права (розділи 1–5); *догматичний* – для дослідження особливостей застосування обмежень в адміністративному праві (підрозділи 1.3, 3.1); *соціологічний метод* (анкетування) та *метод системного аналізу* – для розгляду теоретичних і практичних проблем застосування адміністративно-правових обмежень (підрозділи 1.2, 1.3, 2.3, 4.1, 5.1); *статистичний* – для аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності (розділи 1–5).

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці фахівців у галузі загальної теорії держави і права, адміністративного права і процесу, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження є Конституція України, кодифіковані акти, інші чинні законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародно-правові договори та міжнародні документи.

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 325 громадян щодо стану та проблем застосування адміністративно-правових режимів обмеження; статистичні відомості щодо випадків застосування адміністративно-правових обмежень серед державних службовців з 2016 по 2018 рр.; правова публіцистика, довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше поставлено й вирішено на доктринальному рівні проблему визначення теоретичних та практичних засад обмежень в адміністративному праві, що надало можливість обґрунтувати теоретичні пропозиції, спрямовані на вдосконалення обмежувальної практики в Україні. У роботі представлено низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

- сформульовано визначення понять: «методологія дослідження обмежень в адміністративному праві», «принципи адміністративно-правових обмежень», «обмежувальна норма в адміністративному праві», «реалізація обмежувальних норм адміністративного права», «адміністративно-правовий режим обмеження», «обмежувальні локально-правові норми»;

– здійснено періодизацію становлення обмежень в адміністративному праві:

I. Первіснообщинний період (IV–I ст. до н.е.);

II. Феодалний період (V–XVII ст.);

III. Самодержавно-тоталітарний період (XVIII–XIX ст.);

IV. Період демократичних стандартів (XX–XXI ст.);

– виокремлено та охарактеризовано види гарантій щодо застосування адміністративно-правових обмежень: 1) не мають юридичної сили підзаконні акти, які применшують або обмежують законні права, свободи та законні інтереси людини і громадянина, визначені Конституцією України; 2) адміністративно-правові обмеження можуть бути застосовані виключно на підставі закону; 3) контроль за законністю застосування адміністративно-правових обмежень здійснюють суб'єкти публічної адміністрації, у тому числі Уповноважений з прав людини; 4) обмеження не повинні бути надмірними, тобто перевищувати необхідні межі застосування;

– доведено, що ефективність реалізації адміністративно-правових обмежень здебільшого залежить від рівня правової свідомості та правової культури суб'єкта. Суб'єкт не повинен порушувати встановлені правила та норми не через боязнь, що до нього буде застосовано захід адміністративного примусу, а тому, що він усвідомлює, що порушення права є антисуспільним та антиморальним і буде тягнути суспільний осуд як самого суб'єкта, так і його вчинків в цілому;

– аргументовано, що адміністративно-правові обмеження є окремим інститутом адміністративного права, який складається із загального інституту адміністративно-правових обмежень та спеціальних інститутів адміністративно-правових обмежень, серед яких: 1) обмеження за адміністративно-правовим статусом особи; 2) компетенційні обмеження; 3) функціональні обмеження; 4) обмеження територіальної дії; 5) деліктні обмеження;

– класифіковано адміністративно-правові обмеження залежно від: 1) моменту застосування; 2) тривалості; 3) соціального статусу особи; 4) фізичних властивостей особи (в цьому випадку вони стосуються лише фізичних осіб-суб'єктів адміністративного права); 5) характеру; 6) родовидової складової; 7) території дії; 8) способу вираження; 9) сфери виникнення; 10) інституційної складової; 11) правового режиму; 12) законності застосування; 13) суб'єкта адресата; 14) порядку реалізації;

– зроблено висновок, що адміністративно-правові режими обмежень поділяються на два види: 1) ті, які забезпечують функціонування адміністративно-правового режиму (мають постійний характер, допомагають реалізовувати його зміст, призначення, сутність тощо); 2) ті, що встановлюють безпосередньо адміністративно-правові обмеження (є тимчасовими, визначаються наявністю юридичного факту);

– наведено авторську концепцію еволюції адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн: 1) Період

середньовіччя (XII–XVI ст.); 2) Період реформаційних змін (XVII–XIX ст.); 3) Період репресивних обмежень (поч. XIX ст. – сер. XIX ст.); 4) Новітній період (сер. XIX ст. – по т.ч.);

– визначено, що обмеження в адміністративному праві виникають в управлінській сфері, в деліктній сфері, у сфері адміністративного судочинства, адміністративних послуг, а також оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації;

– сформульовано низку змін і доповнень до законів України «Про запобігання корупції», «Про державну службу»; «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про адміністративні послуги»; постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї» від 4 червня 2015 р. №367;

удосконалено:

– теоретичні поняття «обмеження», «правові обмеження», «правові засоби», «адміністративно-правові обмеження», «норма права», «усунення», «зупинення», «адміністративно-правові відносини», «мета», «завдання», «адміністративно-правовий режим»;

– положення щодо особливостей застосування адміністративно-правових обмежень суб'єктами публічної адміністрації: : 1) реалізуються лише в межах визначених повноважень відповідного органу виконавчої влади; 2) визначаються під час формування та реалізації державної політики в певній сфері суспільного життя; 3) види адміністративно-правових обмежень визначаються напрямками діяльності центрального органу виконавчої влади; 4) виражаються у формі лімітів, квот, нормативів, критеріїв тощо; 5) сприяють захисту прав та свобод суб'єктів адміністративного права, яким ці обмеження не були адресовані, наприклад, адміністративно-правове обмеження встановлено щодо закладу охорони здоров'я, а захищає права та інтереси пацієнтів; 6) міністерства, державні служби та державні агентства є суб'єктами реалізації адміністративно-правових обмежень, тоді як державні інспекції та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом переважно є суб'єктами, які контролюють законність застосування адміністративно-правових обмежень та дотримання даних обмежень суб'єктами, яким вони адресовані; 7) застосовуються до фізичних та юридичних осіб на імперативних засадах;

– теоретичні положення щодо визначення місця адміністративно-правових обмежень у предметі адміністративного права, що дало можливість визначити особливості та специфіку матеріальних адміністративно-правових обмежень та процесуальних адміністративно-правових обмежень;

дістали подальшого розвитку:

– концепції науковців різних правових галузей щодо визначення змісту правових обмежень із філософської, психологічної, медичної, соціальної та правової позицій;

– систематизація принципів адміністративно-правових обмежень, серед яких: 1) ті, що визначають основоположні засади адміністративно-правових обмежень (конституційні); 2) принципи інституту адміністративно-правових обмежень (інституційні);

– теоретичні положення щодо розмежування понять «правові обмеження» та «обмеження права»: 1) правові обмеження виникають у зв'язку з добровільним вступом суб'єкта у відповідні відносини, обійманням певної посади, здійсненням бажаного роду діяльності, тоді як обмеження права є обмеженнями, що не порушують права суб'єкта в процесі реалізації іншим суб'єктом його прав і свобод; 2) правові обмеження є способом правового регулювання, а обмеження права є вилученням із правового статусу особи права вчиняти певні дії; 3) правові обмеження є загальним поняттям, а обмеження права – конкретизованим, адресним; 4) правові обмеження опосередковано обмежують суб'єктивне право, тоді як обмеження права чітко визначають, які саме права обмежено; 5) правові обмеження мають загальний характер, а обмеження права мають індивідуальний характер застосування; 6) правові обмеження застосовуються залежно від віку, стану здоров'я, соціального статусу, тоді як обмеження права є конкретним правом суб'єкта;

– пропозиції щодо імплементації обмежувальних практик зарубіжних країн (Франції, Німеччини, Швейцарії, Італії, Латвії, Білорусі, Азербайджану) в законодавство України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджені та можуть бути та застосовані в:

законотворчій діяльності – при підготовці довідкових матеріалів, розробці проектів змін та доповнень у вигляді пропозицій до законів України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»; «Про адміністративні послуги»; постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України» (*акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 15 листопада 2018 р. № 04-28/12-990(239263); Міністерства соціальної політики України від 25 вересня 2018 р. №18505/0/2-18/25*);

практичній діяльності державних та судових органів України – при розробленні та вдосконаленні відомчих нормативно-правових актів, підготовці посібників, методичних рекомендацій з питань застосування обмежень (*акти впровадження Київського окружного адміністративного суду від 21 вересня 2018 р. №02-36/4938/18; Адміністрації Президента України від 14 вересня 2018 р. №07/1-24/731; Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України в Одеській області від 03 жовтня 2018 р. №04/4769*);

правозастосовній діяльності Департаменту управління персоналом Адміністрації Президента України під час внесення пропозицій щодо вдосконалення механізму захисту прав, свобод та інтересів громадян від застосування адміністративно-правових обмежень (*акт впровадження*

Департаменту управління персоналом Адміністрації Президента України від 14 вересня 2018 р. №07/4-24/731);

освітньому процесі – при підготовці лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з адміністративного права, публічного адміністрування, актуальних проблем адміністративної відповідальності, адміністративно-деліктного процесу (акти впровадження Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 27 вересня 2018 р. № 1-12/17; Національної академії внутрішніх справ від 01 жовтня 2018 р.; Університету митної справи та фінансів від 10 вересня 2018 р.);

науково-дослідній сфері – як основа для подальших досліджень загальноправових питань адміністративно-правових обмежень в адміністративному праві України

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і круглих столах, зокрема: «Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні» (м. Київ, 12 травня 2013 р.); «Адміністративна відповідальність в системі забезпечення прав і свобод громадян» (м. Київ, 21 квітня 2016 р.); «Забезпечення прав і свобод людини засобами адміністративного права» (м. Київ, 19 січня 2017 р.); «Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку» (м. Кривий Ріг, 24 березня 2017 р.); «Стан та перспективи розвитку сучасного адміністративного права України» (м. Одеса, 10 листопада 2017 р.); «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Харків, 17–18 листопада 2017 р.); «Адміністративне судочинство в умовах судової реформи» (м. Київ, 24 листопада 2017 р.); «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 8–9 грудня 2017 р.); «Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії» (м. Львів, 15–16 грудня 2017 р.); «Права людини та публічне врядування (м. Чернівці, 15 березня 2018 р.); «Стратегія екологічної безпеки України : соціально-економічний та правовий вимір» (м. Львів, 11 травня 2018 р.); «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу» (м. Київ, 24 травня 2018 року); «Публічна служба і адміністративне судочинство: здобутки і виклики» (м. Київ, 5–6 липня 2018 р.); «Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті» (м. Дніпро, 2–3 листопада 2018 р.); «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 2–3 листопада 2018 р.); «Стан та перспективи розвитку сучасного адміністративного права України» (м. Одеса, 25 жовтня 2018 р.); «Глобальні імперативи розвитку бізнесу та права» (м. Київ, 15–16 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні результати дисертації відображено у сорока чотирьох наукових публікаціях, з яких одна монографія, двадцять статей опублікованих у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, шість статей – у зарубіжних наукових періодичних виданнях (Республіка Польща (три публікації), Республіка Словаччина, Республіка Молдова (дві публікації)), а також у сімнадцяти

тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, п'ятнадцяти підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 517 сторінок, список використаних джерел складається з 475 найменувань (на 44 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обгрунтовано актуальність теми дисертації, зазначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження, його методологічні й методичні засади, складові наукової новизни, висвітлено практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та публікації автора.

Розділ 1 «Теоретичні підходи до поняття обмежень в адміністративному праві» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Методологія дослідження обмежень в адміністративному праві»* наголошено, що методологія дослідження обмежень в адміністративному праві – це фундаментальне поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів, засобів, форм, технік здійснення організації наукового пізнання обмежень в адміністративному праві.

Методологія дослідження обмежень в адміністративному праві дає можливість стверджувати, що: 1) методологія і метод співвідносяться між собою як ціле і частина, як загальне і окреме, як система і її компонент; 2) методологічне знання існує як сукупність філософських, загальнонаукових, спеціальних методів наукового пізнання; 3) методологія нерозривно пов'язана з вибором техніки опанування нових знань про предмет чи явище; 4) методологія наукового пізнання обмежень в адміністративному праві є частиною у сукупності методологій галузевих наук і відбиває основні риси цієї системи і її інструментарій.

Для дослідження обмежень в адміністративному праві використано такі методи: 1) *діалектичного матеріалізму*, що дало можливість стверджувати, що обмеження є полігалузевим явищем, яке має місце в кожній без винятку галузі права. Використання цього методу також дозволяє співвідносити поняття обмеження з такими категоріями, як «правові обмеження», «адміністративно-правові обмеження», «обмеження прав і свобод громадян», а також з іншими юридичними поняттями в умовах їх постійного розвитку, забезпечуючи матеріалістичний підхід до аналізу зазначених явищ; 2) *матеріалістичної діалектики*, за допомогою якого досліджено обмеження як теоретичне правове явище відносно поняття «адміністративно-правові обмеження»; 3) *абстрагування* використано для визначення місця адміністративно-правових обмежень у системі засобів адміністративного

права, виокремлення ознак та особливостей адміністративно-правових обмежень, визначення системи принципів регулювання адміністративно-правових обмежень, виділення та розкриття змісту окремих адміністративно-правових режимів обмеження, а також для формулювання понятійно-категоріальних дефініцій; 4) *методи аналізу і синтезу* застосовано при дослідженні змісту обмежувальних норм адміністративного права, визначенні інститутів адміністративно-правових обмежень, систематизації адміністративно-правових обмежень, внесенні пропозицій щодо імплементації обмежувальних практик зарубіжних країн у законодавство України; 5) *історико-матеріалістичний метод* дозволив співвіднести поняття «правові обмеження» та «обмеження прав» як родове та видове, виокремити відмінні риси цих понять; дослідити генезис адміністративно-правових обмежень; 6) *структурний метод* застосовано при дослідженні системи адміністративно-правових обмежень, а також для характеристики нормативно-правового регулювання адміністративно-правових обмежень; 7) *функціональний метод* було використано для аналізу адміністративно-правових обмежень у предметі адміністративного права, визначення сутності відносин адміністративно-правових обмежень, а також для розкриття змісту форм реалізації обмежень в адміністративному праві; 8) *системний метод* застосовано для пізнання обмежень в адміністративному праві, за його допомогою інститут адміністративно-правових обмежень розглянуто як утворення з інтеграційними якостями, яке має відповідні умови для саморозвитку, притаманні лише йому особливості й функціональність; 9) *синергетичний метод* було використано під час дослідження еволюції адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн; 10) *порівняльно-правовий метод* застосовано в процесі дослідження обмежень в адміністративному праві з урахуванням тенденцій розвитку відповідного законодавства у державах з близькими до України правовими системами, задля того, щоб уникнути некоректних рішень, запозичити позитивний досвід законотворення в досліджуваній сфері; на підставі проведеного дослідження запропоновано імплементацію окремих обмежувальних практик зарубіжних країн у законодавство України; 11) *метод тлумачення та герменевтики* було використано під час визначення змісту обмежувальних норм адміністративного права, розкриття змісту та особливостей адміністративно-правових режимів обмежень, для характеристики нормативно-правового регулювання адміністративно-правових обмежень.

У підрозділі 1.2 «Генезис адміністративно-правових обмежень» здійснено періодизацію становлення обмежень в адміністративному праві. При цьому виділено такі періоди:

1. «Первіснообщинний» (IV–I ст. до н. е.), що характеризується умовним існуванням обмежень, які самовільно використовували члени родини, общини, групи людей. Обмеження мали стадний характер та не регламентувалися нормами права.

2. «Феодалний» (V–XVII ст.), характерними рисами якого є наявність обмежень, визначених феодалом і його військом. Такі обмеження мали нормативний характер. Залежно від об'єкта існували: цивільні обмеження; судові обмеження; статусні обмеження; особистісні обмеження. Суб'єктами їх застосування були феодал, орган управління, суд.

3. «Самодержавно-тоталітарний» (XVIII ст. – перша половина XIX ст.), визначальним для якого є нормативна декларативність застосування обмежень як у нормах міжнародного права, так і в актах національного законодавства; можливість та випадки застосування обмежень прав було встановлено в Конституціях, кодексах та законах. Характерні для цього періоду обмеження визначалися необхідністю урегулювання в державі певних видів суспільних відносин та ідей партії, а не відношень людини і суспільства; вони мали обов'язковий, імперативний характер.

4. «Демократичних стандартів» (друга половина XIX до т.ч.). У цей період обмеження набули чіткого нормативно визначено характеру, що ґрунтується на демократичних основах, спрямованих на захист прав і свобод людини, необхідність дотримання вимог європейського суспільства, стандартів передових міжнародних держав. Йому притаманна розгалуженість системи адміністративно-правових обмежень; наявність свідомого суб'єктивного характеру дотримання, виконання та використання встановленого обмеження; чітка визначеність суб'єкта застосування обмеження; сприйняття обмежень, задекларованих у міжнародних нормативно-правових актах, з метою дотримання міжнародних стандартів.

У підрозділі 1.3 «Юридична природа, поняття і ознаки адміністративно-правових обмежень» зазначено, що адміністративно-правові обмеження – це визначені нормативно-правовими актами заходи адміністративно-правового характеру, спрямовані на координацію поведінки та дій суб'єкта-адресата у відповідні межі, визначені його правовим статусом у системі публічного адміністрування.

Ознаками адміністративно-правових обмежень є: 1) вони знаходять своє вираження в обов'язках, заборонах, застосуванні заходів відповідальності, виражених в адміністративно-правових, кримінально-правових, цивільно-правових та дисциплінарних нормах законодавства, тобто мають правообмежувальну природу; 2) є полігалузевим способом правового регулювання адміністративно-правових відносин; 3) визначають межі, міру свободи вибору дій суб'єкта, яка починається там, де закінчується свобода вибору іншого; 4) знаходять своє вираження через захист прав і свобод від зловживань з боку іншого суб'єкта, дії якого посягають на гарантовані державою права, свободи та законні інтереси; 5) суб'єктом їх застосування є уповноважений суб'єкт публічної адміністрації, а суб'єктом-адресатом – фізична чи юридична особа, стосовно якої застосовуються відповідні обмеження; 6) вони не допускають виникнення правового конфлікту між суб'єктами адміністративно-правових відносин; 7) створюють мотивованість примусового підкорення волі; 8) правові обмеження стримуються правовими стимулами, а правові стимули стримуються

правовими обмеженнями; 9) застосування адміністративно-правових обмежень спонукає індивіда до відповідної поведінки та вчинення необхідних дій; 10) метою їх застосування є обмеження волі суб'єкта-адресата в прийнятті відповідних рішень; 11) вони спрямовані на створення позитивної правової мотивації в особи, відносно якої застосовується даний засіб; 12) є запорукою утримання від соціально шкідливих дій, які створюють ті чи інші зобов'язання та обов'язки; 13) мають обов'язкову нормативну визначеність; 14) поряд із заохоченнями, обов'язками, відповідальність виступає засобом, який гарантує дотримання прав і свобод контрсуб'єкта; 15) знаходять прояв у таких психофізичних реакціях, як: страх перед покаранням, можливість подальшого застосування примусу, стримування від вчинення відповідних дій, погроза застосування заходів відповідальності тощо.

Також аргументовано, що юридична природа адміністративно-правових обмежень впливає з їх особливостей, які: 1) нерозривно пов'язані зі стимулами (протиставлені обмеженням); 2) ситуативне застосування правових обмежень та правових стимулів застосовується в ході правового регулювання та впливає на його результативність; 3) адміністративно-правові обмеження є своєрідною межею, із порушенням якої настає адміністративна відповідальність, що проявляється в застосуванні щодо осіб, які порушили обмеження, негативних наслідків; 4) поряд із стимулами застосовується поняття заборона; заборона є наступним етапом застосування обмежень; 5) адміністративно-правові обмеження відображено у відповідних приписах, зміст яких указує на необхідність їхнього застосування; 6) вони спричиняють виникнення нових прав та обов'язків у суб'єкта; 7) адміністративно-правові обмеження є частиною системи правових засобів, які в діалектичній єдності виступають як субстанціональні феномени і як технологічні явища процедурного змісту.

У підрозділі 1.4 «Принципи адміністративно-правових обмежень» зазначено, що принципи адміністративно-правових обмежень – це основоположні ідеї, що визначають підстави та порядок державного регулювання публічних інститутів для якісного та результативного здійснення публічних зобов'язань з метою захисту прав і свобод суб'єктів адміністративного права.

Запропоновано принципи адміністративно-правових обмежень поділяти на ті, що закріплені в Конституції України та мають обмежувальний зміст, та інституційні принципи, тобто вузько спрямовані принципи, притаманні інституту адміністративно-правових обмежень. До конституційних принципів належать: верховенство права; законність; справедливість; рівність; гуманізм тощо. Інституційними принципами є: визнання незалежності та недоторканості правового статусу особи; дозволяння всього, що не суперечить законним правам та інтересам інших суб'єктів адміністративно-правових відносин; самообмеження; пропорційність; неупередженість; використання досягнень науки і техніки, сучасних технологій та інформаційних систем; тісна горизонтальна та

вертикальна взаємодія уповноважених суб'єктів застосування адміністративно-правових обмежень з правоохоронними, державними і муніципальними органами, громадськими об'єднаннями та організаціями; декларативність; індивідуальна визначеність; конкретизація; відповідальність суб'єкта застосування; компетентність (відповідність) кваліфікаційних вимог; підзвітність та підконтрольність; прозорість та відкритість дій суб'єктів застосування адміністративно-правових обмежень; стратегічність; загальноохопленість.

Розділ 2 «Механізм регулювання адміністративно-правових обмежень» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Обмежувальні норми адміністративного права»* визначено, що обмежувальна норма в адміністративному праві – це вид адміністративно-правових норм, який містить обов'язкові до виконання приписи обмежувального характеру, визначає межі належної та можливої поведінки суб'єктів адміністративного права та забезпечується державним примусом.

До особливостей адміністративних обмежувальних норм належать: 1) вони наділені ознаками, властивими усім нормам права, а також мають власні, специфічні ознаки; 2) встановлюються компетентними органами, санкціонуються державою та забезпечуються заходами адміністративного примусу; 3) передбачають застосування управлінських, організаційних, роз'яснювальних, стимулюючих та інших заходів; 4) можуть мати як попереджувальний (запобіжний), так і припинювальний характер; 5) за порушення обмежувальних норм в адміністративному праві наступає адміністративна та дисциплінарна відповідальність; 6) урегульовують відносини між фізичними та юридичними особами та між суб'єктами публічної адміністрації; 7) закріплені в нормативно-правових актах, що видаються Верховною Радою України та уповноваженими суб'єктами публічної адміністрації; 8) мають двохсторонній характер, тобто визначають не тільки права, а й обов'язки учасників адміністративних правовідносин.

Визначено, що адміністративно-правові обмеження охоплюють як управлінську сферу (інститути державної служби ґрунтуються на принципах та гарантіях, що вимагають застосування управлінських обмежень), так і деліктну сферу (якщо принципи державних інститутів порушуються, застосовуються обмеження примусового змісту, що передбачають застосовування до особи правообмежувальних заходів). Вони виражатися у таких формах: 1) формування публічних інститутів – реалізація функцій державних інституцій з виконання ними публічних зобов'язань, спрямованих на реалізацію публічного інтересу; 2) зупинення – форма вираження адміністративно-правових обмежень, яка полягає у постійному чи тимчасовому припиненні діяльності (дій) суб'єкта з метою переорієнтації його поведінки та недопущення вчинення дій, що посягають на права та інтереси іншої особи; 3) усунення – це форма вираження адміністративно-правових обмежень, яка полягає у скеруванні (направленні) дій суб'єкта

адміністративного права з метою виправлення спричинених ним небажаних, негативних наслідків, що призвели до порушення прав та законних інтересів контрсуб'єкта; 4) заборона – форма вираження адміністративно-правового обмеження, що полягає у неможливості вчинення певних дій суб'єктом, які створюють загрозу виникнення певних обставин чи перешкоджають реалізації прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

У підрозділі 2.2 «Відносини адміністративно-правових обмежень» стверджується, що відносини адміністративних обмежень мають такі специфічні риси: 1) обмеження визначають межі дозволеної поведінки в процесі правового впливу; 2) вони є засобом забезпечення правового статусу особи як важливого аспекту прояву правового впливу; 3) мають нормативну основу та сприяють недопущенню порушення правових вимог. З моменту вступу такої норми в силу адміністративні правовідносини між сторонами будуються у межах приписів норми; 4) забезпечують формування мотивації щодо необхідності правового впливу на поведінку учасників правовідносин.

Відносини адміністративно-правових обмежень в адміністративному праві можна систематизувати залежно від: 1) кола суб'єктів (конкретно визначені; відносно визначені); 2) кількості суб'єктів адресатів (прості; складні); 3) часу дії обмеження (короткотривалі; довготривалі); 4) адміністративного статусу суб'єкта застосування (якими є Верховна Рада України; Президент України; органи виконавчої влади: Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади; місцеві органи виконавчої влади; інші державні органи; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи, організації державної власності).

Структура відносин адміністративно-правових обмежень є класичною та складається з: 1) суб'єкта; 2) об'єкта, тобто поведінки особи, щодо якої застосовується адміністративне обмеження; 3) змісту відносин адміністративно-правових обмежень, тобто прав та обов'язків сторін відносин адміністративно-правових обмежень; 4) юридичних фактів, що є підставою для виникнення обмежувальних відносин.

З'ясовано поняття та визначено особливості кожного елемента відносин адміністративно-правових обмежень, а також розкрито права та обов'язки суб'єктів публічної адміністрації під час реалізації ними адміністративно-правових обмежень.

У підрозділі 2.3 «Реалізація обмежувальних норм адміністративного права» наголошено, що реалізація обмежувальних норм адміністративного права – це діяльність суб'єктів адміністративного права, спрямована на встановлення та регламентацію поведінки суб'єктів адресатів та регулювання діяльності суб'єктів публічної адміністрації та їх посадових осіб щодо втілення у життя норм приписів, що містять обмежувальний характер.

Визначено, що реалізація обмежувальних норм адміністративного права відбувається у чотирьох формах: 1) *дотримання* – добровільне виконання стороною приписів норми; 2) *виконання* – добровільне чи примусове виконання приписів обмежувальної норми, яке має такі ознаки: оформлене відповідним актом правозастосування; є добровільним

волевиявленням суб'єкта; при цьому реалізовується суб'єктивне право суб'єкта, який самостійно вирішує чи скористуватися його правом чи ні;

3) *використання* – оформлене відповідним актом правозастосування, є добровільним волевиявленням суб'єкта; реалізовується суб'єктивне право суб'єкта, який самостійно вирішує чи скористуватися його правом чи ні;

4) *застосування* – є прерогативою суб'єктів публічної адміністрації, до компетенції яких входить це повноваження; воно має бути законним, вид застосовуваного обмеження – обґрунтованим та доцільним; виражається шляхом прийняття відповідного нормативно-правового акта, який містить вказівку на необхідність виникнення певного обмеження; оформлюється шляхом прийняття акта правозастосування; є підзаконною діяльністю суб'єкта застосування.

Зазначено, що в окремих випадках застосування адміністративно-правового обмеження має суб'єктивний характер, тобто суб'єкт застосування на свій розсуд може визначати окремі особливості адміністративно-правового обмеження (наприклад, обмеження щодо місця та часу проведення мітингів).

Визначено поняття та описано особливості кожної форми реалізації обмежувальної норми адміністративного права.

Запропоновано гармонізувати положення законів України «Про Кабінет Міністрів України» та «Про центральні органи виконавчої влади» визначивши, що одним із завдань органів виконавчої влади є реалізація обмежувальної функції у сфері публічного управління; а також доповнити ч.1 ст.25 Закону України «Про запобігання корупції» п.1-1 такого змісту: «особам, перелік яких наведено в п.1 ч.1 ст.3 Закону України «Про запобігання корупції», дозволено сумісництво основної діяльності з викладацькою, науковою і творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою у спорті в робочий час лише з дозволу вищого керівника та в позаробочий час на власний розсуд».

Розділ 3 «Інституціональна об'єктивізація адміністративно-правових обмежень» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Мета і функції адміністративно-правових обмежень»* визначено, що метою адміністративно-правових обмежень є здійснення цілеспрямованого мотиваційного правового впливу на поведінку суб'єктів адміністративного права уповноваженими суб'єктами у сфері публічного управління. Предметом адміністративно-правових обмежень виступають права, свободи та інтереси суб'єкта адміністративного права, які він має, однак не може реалізувати у зв'язку з виникненням та застосуванням адміністративних обмежень, визначених у нормативних актах.

Аргументовано, що функції адміністративно-правових обмежень – це основні напрямки діяльності компетентних органів, спрямовані на захист прав та інтересів суб'єктів адміністративного права в різних сферах суспільного життя, шляхом унормування та направлення поведінки, дій одних суб'єктів на користь інших. Запропоновано функції адміністративно-правових обмежень залежно від їхньої спрямованості поділити на: 1) *основні*

(охоронна, захисна, регулятивна, превентивна, організаційна, контрольна); 2) *допоміжні* (інформаційна, комунікативна, виховна, ідеологічна, мотиваційна).

У підрозділі 3.2 «Адміністративно-правові інститути обмежень» доведено, що адміністративно-правові обмеження є самостійним інститутом адміністративного права, який має як охоронний, так і регулятивний характер та складається з органічного комплексу відносин, що виникають між суб'єктами адміністративного права з метою забезпечення прав, інтересів та свобод фізичних та юридичних осіб під час реалізації адміністративно-правових обмежень у сфері публічного управління та визначають їх поведінку.

Доведено, що до обов'язкових елементів, які дають підстави виокремлення самостійного інституту адміністративно-правових обмежень є: а) предмет регулювання суспільних відносин; б) норми права; в) суспільні відносини; г) використовувані методи правового регулювання; г) їх інтегрованість, постійність, міжсферність. Додатковими елементами інституту адміністративно-правових обмежень є: 1) суб'єкти; 2) об'єкти; 3) принципи; 4) понятійно-категоріальний апарат. Розкрито зміст кожного із зазначених обов'язкових та додаткових складових цього інституту.

Запропоновано таку структуру інституту адміністративно-правових обмежень: 1) загальний інститут адміністративно-правових обмежень; 2) спеціальні інститути адміністративно-правових обмежень: а) обмеження за адміністративно-правовим статусом особи; б) компетенційні обмеження; в) функціональні обмеження; г) обмеження територіальної дії; д) деліктні обмеження.

У підрозділі 3.3 «Адміністративно-правові режими обмежень» визначено, що адміністративно-правовий режим обмежень – це один з правових режимів, в основу якого покладено застосування уповноваженим суб'єктом владних повноважень до суб'єктів адміністративного права правообмежувальних заходів та зобов'язань, що визначають межі правової поведінки останніх на підставі нормативно-правових актів з метою реалізації змісту та призначення цього режиму.

З'ясовано, що особливості адміністративно-правових режимів обмежень визначаються: 1) сферою їх застосування; 2) необхідністю тимчасового обмеження конституційних прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб; 3) межею дозволеної (можливої) поведінки суб'єктів адміністративного права; 4) обов'язковістю виконання приписів суб'єктів застосування; 5) змістом приписів адміністративного режиму правових обмежень, що утворюють режимні правила, складаються із заборонних і зобов'язуючих адміністративно-правових норм, що обмежують загальну правосуб'єктність фізичних і юридичних осіб; 6) особливостями регулювання правовідносин, що виникають між населенням і публічною адміністрацією з приводу дотримання правил, регламентованих певним режимом та застосування адміністративно-правового методу впливу; 7) правилами, встановленими в умовах дії певного адміністративно-

правового режиму обмеження, порушення яких тягне за собою застосування заходів дисциплінарного та адміністративного примусу; 8) введення таких режимів, з одного боку, надає можливість органам влади ефективно діяти в різних форс-мажорних ситуаціях, забезпечуючи можливість виконання ними своїх функцій, з іншого – є найважливішим правовим засобом забезпечення правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб; 9) підставою для запровадження адміністративного режиму правових обмежень є закони України та підзаконні нормативно-правові акти, а повноваження щодо їх реалізації належать до компетенції Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Аргументовано, що адміністративно-правові режими обмежень поділяються на два види: 1) ті, що забезпечують загальне функціонування адміністративного режиму правових обмежень (мають постійний характер, допомагають реалізовувати його зміст, призначення, сутність тощо); 2) ті, що встановлюють видові адміністративно-правові обмеження (є тимчасовими, визначаються наявністю юридичного факту).

Розділ 4 «Типологія обмежень в адміністративному праві» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 *«Види адміністративно-правових обмежень»* запропоновано класифікувати адміністративно-правові обмеження залежно від: 1) моменту застосування: а) обмеження, що застосовуються з метою недопущення порушення норм та передбачає звуження меж правил поведінки суб'єкта; б) обмеження, що застосовуються з метою притягнення особи, яка порушила норми, до юридичної відповідальності; 2) тривалості: а) короткострокові (термін обчислюється днями); б) довгострокові (термін обчислюється роками); в) постійні; 3) соціального статусу: а) обмеження дієздатності суб'єкта; б) обмеження, пов'язані з професійною діяльністю особи, яка перебуває на публічній службі; в) обмеження, що застосовуються до осіб, щодо яких здійснюється адміністративний нагляд; г) обмеження, що застосовуються до військовослужбовців, військовозобов'язаних, осіб, які проходять альтернативну службу; 4) фізичних властивостей особи (стосується лише фізичних осіб суб'єктів адміністративного права): а) обмеження за віковою ознакою; б) пов'язані зі станом здоров'я; в) стосуються осіб з інвалідністю; 5) характеру: а) особисті; б) майнові (наприклад, валютні, митні); в) організаційні; г) особисто-майнові; б) родовидової складової: а) обмеження особистих прав і свобод громадян; б) обмеження щодо запобігання корупції; 7) території дії: а) діють лише на території України; б) просторові; в) міжнародно-просторові; г) поширюються лише на окремі області території України; 8) способу вираження: а) обмеження, що застосовуються як попереджувальний захід; б) обмеження, що застосовуються як захід адміністративної відповідальності; в) припинювальні обмеження; 9) сфери виникнення: а) публічні адміністративно-правові обмеження; б) адміністративно-правові обмеження, регламентовані земельним законодавством; в) адміністративно-правові

обмеження щодо інформаційних правовідносин; г) адміністративно-правові обмеження, що виникають з приводу реалізації права на надра; д) адміністративно-правові обмеження в соціально-культурній сфері; е) адміністративно-правові обмеження у сфері розвитку економічної конкуренції тощо; 10) інституційної складової: а) обмеження за адміністративно-правовим статусом особи; б) компетенційні обмеження; в) функціональні обмеження; г) обмеження територіальної дії; д) деліктні обмеження; 11) правового режиму: а) обмеження, які забезпечують функціонування адміністративно-правового режиму; б) обмеження, що встановлюють безпосередньо адміністративно-правові обмеження; 12) ступеня законності: а) законні; б) незаконні; 13) суб'єкта-адресата: а) щодо фізичних осіб та юридичних осіб; б) одноосібні та колективні; 14) порядку реалізації: а) обмеження матеріального характеру; б) обмеження процесуального характеру.

Усі перераховані види обмежень детально досліджені в дисертації, що дало можливість запропонувати ряд змін та доповнень до законів України «Про запобігання корупції», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про державну службу».

У підрозділі 4.2 «*Нормативно-правове регулювання адміністративно-правових обмежень*» доводиться, що нормативно-правове регулювання адміністративно-правових обмежень обумовлено рядом факторів, зокрема: а) компетенцією органу публічної адміністрації, який своїм владним приписом прийняв та закріпив відповідний вид обмеження; б) соціальною структурою суспільства; в) рівнем правової свідомості та правової культури суб'єктів адміністративного права; г) рівнем визначеності засобів правового впливу. У межах правового регулювання не допускається перевищення владно-вольового впливу держави в особі її органів на суспільні відносини, поведінку людини. Особливість правового регулювання адміністративно-правових відносин визначається тим, що вони спричиняють порушення прав та автономної свободи суб'єкта, яка своїми діями порушила права та інтереси іншої особи, тим самим порушила і встановлені адміністративно-правові обмеження; д) необхідністю реалізації управлінських обмежень, що передбачає застосування управлінського режиму контролю держави за виконанням вимог окремих інститутів у суспільстві. Саме тому з метою захисту прав та законних інтересів одних суб'єктів адміністративного права від зловживання правом інших суб'єктів та реалізації управлінської функції держави і закріплюються адміністративно-правові обмеження в окремих нормах адміністративного права.

Зазначено, що нормативно-правове регулювання адміністративно-правових обмежень – це здійснюваний публічною адміністрацією цілеспрямований вплив на суспільні відносини, що виникають під час виконання державою публічно-правових зобов'язань шляхом застосування відповідних адміністративно-правових засобів із метою забезпечення балансу інтересів особистості, суспільства і держави, а також у зв'язку з посяганням на права та законні інтереси фізичних та юридичних осіб.

Акцентовано, що адміністративно-правові обмеження залежно від юридичної сили нормативно-правових актів, в яких вони закріплені, поділяються на: 1) адміністративно-правові обмеження, закріплені в міжнародних актах; 2) адміністративно-правові обмеження, закріплені в законах (акти Верховної Ради України); 3) адміністративно-правові обмеження, закріплені в підзаконних актах (акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади); 4) адміністративно-правові обмеження, закріплені в актах місцевих органів публічної адміністрації та діють на певній території; 5) адміністративно-правові обмеження, закріплені в локальних актах.

У підрозділі 4.3 «Адміністративно-правові обмеження в предметі адміністративного права» виокремлено та розглянуто адміністративно-правові обмеження, що застосовуються в діяльності суб'єктів публічної адміністрації і являють собою систему кадрово-організаційних, економічних, інформаційних, політичних засобів правового впливу на поведінку суб'єктів, наділених публічно-владними повноваженнями, діяльність яких спрямована на виконання публічних зобов'язань.

Стверджується, що адміністративно-правові обмеження в адміністративному судочинстві мають такі ознаки: 1) визначаються особливостями процесуального статусу суб'єктів адміністративного судочинства, їх роллю в розгляді адміністративної справи; 2) можуть бути застосовані незалежно від інстанційної підсудності адміністративних справ; 3) метою їх встановлення є захист прав учасників адміністративного судочинства; 4) визначають вимоги до окремих категорій суб'єктів адміністративного судочинства, наприклад, осіб, які представляють інтереси малолітніх чи неповнолітніх осіб, осіб, які визнані судом недієздатними; 5) встановлюються щодо учасників адміністративного судочинства – представників, суддів, сторін адміністративного судового процесу; 6) визначають порядок розгляду адміністративної справи.

Визначено, що адміністративно-правові обмеження деліктного характеру мають такі характерні риси: 1) наявний юридичний факт порушений адміністративно-правовими обмеженнями; 2) суб'єкт вийшов за межі дозволеної законом поведінки, що спричинило порушення прав та інтересів інших осіб, гарантованих законами України; 3) суб'єкт, який порушив обмеження, несе несприятливі наслідки морального та (або) матеріального характеру; 4) застосування заходів відповідальності є формою вираження обмеження; 5) є примусовим адміністративно-правовим заходом; 6) суб'єктом застосування може бути як суд, так і інші уповноважені органи публічної адміністрації; 7) передбачається застосування обмежень до різних учасників адміністративно-деліктного процесу.

Адміністративно-правові обмеження, які виникають під час надання адміністративних послуг, мають організаційний, процедурний та об'єктизований характер. Запропоновано доповнити Закон України «Про адміністративні послуги» положеннями, що передбачають удосконалення

регламентованого порядку застосування адміністративно-правових обмежень в інституті адміністративних послуг.

Розділ 5 «Зарубіжний досвід адміністративно-правових обмежень» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 5.1 «Еволюція адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн» досліджено виникнення та розвиток адміністративно-правових обмежень у законодавстві таких країн, як Велика Британія, США, Німеччина, Франція, Іспанія, Австралія, Бельгія, на підставі чого розроблено періодизацію їх еволюції, яка охоплює такі періоди: *I. Середньовіччя (XII–XVI ст.)* – характеризується тим, що: адміністративно-правові обмеження встановлюються в указах, законах, декретах; вони визначаються суспільно-ієрархічним становищем особи в суспільстві; вагомий вплив на встановлення обмежень має церква; встановлюються обмеження абсолютної влади монарха; обмеження стосуються майнових прав, престолонаслідування, опіки та шлюбу, системи церковних посад; уперше нормативно задекларований принцип відповідності обмеження; встановлюється, що права особи можуть бути обмежені лише на підставі закону, хоча в реальному житті запроваджувати обмеження стосовно князівств, придворної знаті могли за особистою волею монарха; обмеження мають жорсткий імперативний характер; змістом обмежень є посягання на окремі права, свободи людини; *II. Реформаційних змін (XVII–XIX ст.)* – міжнародною спільнотою прийнято відповідні акти, у яких закріплено принципи можливого застосування обмежень лише в суспільних інтересах. У цей період адміністративно-правові обмеження мають природно-правовий характер, тобто певні їх види та підстави їх застосування чітко регламентовані в нормах закону та забезпечені шляхом встановлення легітимного суспільного правопорядку. Уповноважуючи органи управління захищають права і свободи людини, застосовуючи певні обмеження, держава спричиняє вразливість цих прав. Тож, йдеться не лише про їх захист, але й про обов'язок обмеження повноважень уповноважених органів з метою недопущення звуження обсягу та змісту прав і свобод суб'єкта; *III. Репресивних обмежень* (поч. XIX ст. – сер. XIX ст.), що характеризується: 1) особливою жорстокістю, об'ємністю та виключною імперативністю застосування обмежень; 2) обмеження набули чіткого зобов'язального репресивного характеру; 3) вони застосовуються за ознаками раси, віросповідання, національності, статі; 4) обмеження чітко розділяються на дві групи: а) обмеження, що застосовуються до корінного населення; б) обмеження, що застосовуються до осіб іншої національності (некорінного походження), які проживають на території; *IV. Новітній* (сер. XIX ст. – по т. ч.) – характеризується такими особливостями: 1) визначальними підставами встановлення адміністративно-правових обмежень є геополітичні, соціально-економічні, психологічні чинники; 2) спостерігається чітка тенденція до посилення впливу норм міжнародного права на принципи та види адміністративно-правових обмежень, встановлені у законодавстві; 3) характерна антиіндивідуалістична ідеологія застосування адміністративно-

правових обмежень; 4) переформатування адміністративно-правових обмежень у самообмеження задля досягнення суспільного блага; 5) адміністративно-правові обмеження застосовують в усіх без винятку сферах суспільного життя на підставі відповідного нормативно-правового акту.

У підрозділі 5.2 «Імплементация обмежувальних практик зарубіжних країн у законодавство України» на підставі аналізу міжнародного досвіду обмежувальних практик таких зарубіжних країн, як Франція, Німеччина, Швейцарія, Італія, Латвія, Білорусь, Азербайджан констатовано: необхідним є дослідження міжнародного досвіду підстав, порядку застосування та класифікації видів адміністративно-правових обмежень, що дасть можливість удосконалити норми вітчизняного законодавства та практику застосування адміністративно-правових обмежень та пришвидшить процес європеїзації українського законодавства.

З урахуванням досвіду застосування адміністративно-правових обмежень у Франції запропоновано: 1) встановити різновидові радари, що будуть фіксувати швидкість руху транспортних засобів, незалежно від виду транспортного засобу, часу доби, погодних умов; 2) здійснити поділ штрафів за вчинене адміністративне правопорушення на п'ять класів, залежно від ступеня суспільної шкідливості вчиненого правопорушення; 3) запровадити спеціальний порядок оплати штрафів та передбачити можливість застосування додаткових обмежень за невчасно оплачений штраф; 4) встановити обмеження на в'їзд великогабаритних транспортних засобів у центри великих міст через запровадження класифікаційних наклейок, розміщених на лобовому склі авто, колір яких вказує на рівень викидів транспортного засобу згідно з європейською класифікацією.

Вивчення обмежувальної практики Швейцарії дає підстави говорити про необхідність застосування валютно-фінансових, економічних, імпортно-експортних, торговельних обмежень, спрямованих на запобігання використанню території України для обходу санкцій, запроваджених Європейським Союзом. Також слід зазначити, що обмеження, за законодавством Швейцарії, є: 1) постійними та тимчасовими; 2) предметними, тобто такими, що стосуються конкретних груп предметів (наприклад, зброя, боєприпаси, інша військова продукція тощо).

З урахуванням досвіду Федеративної Республіки Німеччина запропоновано здійснити поділ на екологічні зони різного статусного рівня міст-мільйонників з великою кількістю виробничих підприємств, що дасть можливість запровадити обмеження в'їзду і тривалості перебування великогабаритних транспортних засобів у так званих «екологічних зонах».

На основі досвіду Італії відзначено доцільність встановлення обмежень у сфері містобудування, а саме: 1) порядку зміни цільового призначення земельної ділянки, розміщення кількості об'єктів на території; 2) щодо відповідності об'єкта його характеристикам та зовнішнього виду фасадної частини будівель, особливо в історичних центрах міст. Також запропоновано застосовувати обмеження щодо: руху великогабаритних транспортних

засобів; особливостей вантажів, які вони перевозять; запровадження практики звільнення від встановлених обмежень на підставі заяви про звільнення від обмеження, яка подається до місцевого органу виконавчої влади пункту відправлення.

Щодо досвіду Латвії запропоновано встановити обмеження у сфері лотерейної діяльності: реалізовувати ширше коло адміністративно-правових обмежень управлінського характеру щодо контролю за інтернет-лотереями; створити реєстр лудоманів; підвищити розміри стягнень за порушення у сфері лотерейної діяльності.

З урахування досвіду Республіки Білорусь та Республіки Азербайджан щодо дії адміністративно-правових обмежень у сфері протидії та запобігання корупції запропоновано визначити, що державні службовці перед початком своєї професійної діяльності повинні підписувати антикорупційне зобов'язання. Необхідність запровадження такого зобов'язання рекомендовано закріпити в п.14 ст.8 Закону України «Про державну службу».

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та шляхи вирішення нової наукової проблеми, що виникла через відсутність в адміністративно-правовій науці концептуального дослідження сутності, теоретичних та прикладних засад обмежень в адміністративному праві. З урахуванням відповідних концепцій вітчизняних і зарубіжних учених, законодавства та багаторічної практики діяльності публічних органів України розроблено пропозиції теоретичного, методологічного та організаційно-правового характеру, вироблено науково-обґрунтовані рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності реалізації обмежень в адміністративному праві, запропоновано низку пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Методологія дослідження обмежень в адміністративному праві – це фундаментальне поєднання філософських, загальнонаукових та спеціальних методів, засобів, форм, технік здійснення організації наукового пізнання обмежень в адміністративному праві.

2. Становлення обмежень в адміністративному праві має таку періодизацію:

- I. Первіснообщинний період (IV–I ст. до н. е.);
- II. Феодальний період (V–XVII ст.);
- III. Самодержавно-тоталітарний період (XVIII–XIX ст.);
- IV. Період демократичних стандартів (XX–XXI ст.).

3. Зазначено, що адміністративно-правові обмеження – це визначені нормативно-правовими актами заходи адміністративно-правового характеру, спрямовані на координацію поведінки та дій суб'єкта-адресата у відповідні

межі, визначені його правовим статусом у системі публічного адміністрування.

4. Аргументовано, що поняття «правові обмеження» та «обмеження прав» співвідносяться між собою як родові та видові. Спільними рисами цих явищ є такі: 1) вони застосовуються відповідними уповноваженими суб'єктами; 2) передбачають спрямування поведінки суб'єкта у відповідні рамки; 3) застосовується поза волею суб'єкта-адресата; 4) підставою для їх застосування є положення відповідних нормативно-правових актів. Диференційними рисами «правових обмежень» та «обмеження права» є такі: 1) правові обмеження виникають у зв'язку з добровільним вступом суб'єкта у відповідні відносини, обіймання певної посади, здійснення бажаного роду діяльності, тоді як обмеження права продиктовані обмеженнями, що не порушують права іншого суб'єкта в процесі реалізації прав і свобод; 2) правові обмеження є способом правового регулювання, а обмеження права є вилученням з правового статусу особи права вчиняти певні правомочності; 3) правові обмеження є більш загальним поняттям, а обмеження права – конкретизованим, адресним; 4) правові обмеження опосередковано обмежують суб'єктивне право, тоді як обмеження права чітко визначають, які саме права обмежено; 5) правові обмеження мають загальний, а обмеження права – індивідуальний характер застосування; 6) правові обмеження виникають залежно від віку, стану здоров'я, соціального статусу, тоді як обмеження права має суб'єктивний характер.

5. Принципи адміністративно-правових обмежень – це основоположні ідеї, що визначають підстави та порядок державного регулювання публічних інститутів для якісного та результативного здійснення публічних зобов'язань з метою захисту прав і свобод суб'єктів адміністративного права. Вони поділяються на такі, що визначені Конституцією України (конституційні), та принципи інституту адміністративно-правових обмежень (інституційні).

6. Обмежувальна норма в адміністративному праві – це один з видів адміністративно-правових норм, який містить обов'язкові до виконання приписи обмежувального характеру, визначає межі належної та можливої поведінки суб'єктів адміністративного права та забезпечується державним примусом.

7. Відносини адміністративних обмежень в адміністративному праві систематизовано залежно від: 1) кола суб'єктів: а) конкретно визначені; б) відносно визначені; 2) кількості суб'єктів адресатів: а) прості; б) складні; 3) часу дії обмеження: а) короткотривалі; б) довготривалі; 4) адміністративного статусу суб'єкта застосування, яким може бути: а) Верховна Рада України; б) Президент України; в) органи виконавчої влади: Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади; місцеві органи виконавчої влади; г) органи місцевого самоврядування; г) підприємства, установи, організації державної власності.

8. Особливостями відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією адміністративно-правових обмежень є: 1) виникають на підставі встановлених зобов'язань суб'єктами публічної адміністрації; 2) формами

вираження є виконання, використання, дотримання та застосування; 3) можуть виникати як під час правомірної, так і неправомірної поведінки суб'єктів адміністративного права; 4) їх можна назвати відносинами, що мають управлінський характер – суб'єктами їх застосування є органи публічної адміністрації в процесі здійснення їх владно-розпорядчої діяльності; деліктний характер – виникають у зв'язку із застосуванням заходів адміністративної та дисциплінарної відповідальності; судочинський характер – виникають у процесі здійснення адміністративного судочинства, що зумовлено статусом учасників процесу, необхідністю вчинення окремих процесуальних дій; 5) підставою виникнення є наявність юридичного факту порушення прав та інтересів суб'єктів, які держава повинна захищати, а також наявністю певного адміністративно-правового статусу особи як суб'єкта адміністративного права. При цьому йдеться не лише про факт учинення порушення норм адміністративного законодавства, але й про захист прав та законних інтересів фізичної та юридичної особи шляхом попередження можливих їх порушень, у зв'язку зі вступом особи на публічну службу та добровільним взяттям на себе певних обмежувальних зобов'язань тощо; 6) ці відносини можуть виникати у зв'язку з настанням подій – ситуацій, які не залежать від волі людини; 7) порушення адміністративно-правових норм спричиняє настання негативних наслідків щодо правового становища суб'єкта-адресата у вигляді адміністративної та дисциплінарної відповідальності; 8) мають вертикальну та горизонтальну систему координат.

9. Відзначено, що особливостями застосування адміністративних обмежень суб'єктами публічної адміністрації є: 1) адресуються широкому колу осіб; 2) можуть мати як індивідуальний, так і колективний характер; 3) поширюються як на певну територію, так і на всю територію України, тобто за територіальною ознакою можуть бути локальними, регіональними, загальнодержавними; 4) виражені у законодавчих та підзаконних актах; 5) встановлюються суб'єктом публічної адміністрації. Утім, це не означає, що орган який прийняв певний акт, є суб'єктом застосування. Цей орган є суб'єктом, який встановив обмеження, а суб'єктом застосування може бути як суб'єкт, який прийняв даний акт, так і орган, визначений в акті застосування; 6) виражаються у формі встановлення зобов'язань та заборон, порушення яких тягне за собою застосування заходів управлінського характеру та адміністративного примусу. Адміністративна правосуб'єктність місцевих органів публічної адміністрації щодо застосування адміністративно-правових обмежень здебільшого не належить до виключної компетенції цих органів. Тобто реалізація їх повноважень щодо застосування обмеження передбачає попереднє погодження з центральним органом виконавчої влади щодо такого застосування.

10. Об'єктом адміністративно-правових обмежень є суспільні відносини, щодо яких передбачено застосування адміністративно-правових обмежень, зокрема, суспільні відносини в публічно-правовій сфері, що: 1) пов'язані з особистими правами, свободами та законними інтересами особи; 2) пов'язані із запровадженням відповідних адміністративних режимів

обмежень; 3) пов'язані із правовим статусом особи; 4) виникають у зв'язку з перебуванням особи на публічній службі; 5) виникають у зв'язку із застосуванням обмеження, тобто між суб'єктом адресатом та суб'єктом застосування (компетентний суб'єкт публічної адміністрації, суд).

11. Визначено, що адміністративно-правові обмеження є самостійним інститутом адміністративного права, який має охоронний і регулятивний характер та складається з органічного комплексу відносин, що виникають між суб'єктами адміністративного права з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб під час реалізації адміністративно-правових обмежень у сфері публічного управління та визначають поведінку суб'єктів. Запропоновано інститут адміністративно-правових обмежень поділяти на дві складові: 1) загальний інститут адміністративно-правових обмежень; 2) спеціальні інститути адміністративно-правових обмежень: а) обмеження за адміністративно-правовим статусом особи; б) компетенційні обмеження; в) функціональні обмеження; г) обмеження територіальної дії; д) деліктні обмеження.

12. Виокремлено форми реалізації обмежень в адміністративному праві: дотримання обмежувальних норм адміністративного права – це форма реалізації адміністративно-правової норми, що характеризується пасивною поведінкою суб'єкта, якому вони адресовані, при цьому особа, дотримуючись приписів обмежувальної норми, може навіть не вступати в адміністративно-правові відносини; виконання обмежувальних норм адміністративного права – це форма реалізації адміністративно-правової норми, заснована на приписах обмежувального характеру, яка полягає в добровільній активній діяльності суб'єкта адресата із виконання приписів відповідної норми та може забезпечуватися застосуванням відповідних заходів управлінського та примусового характеру; використання обмежувальних норм адміністративного права – це форма реалізації адміністративно-правової норми, яка полягає у свідомій, вольовій поведінці суб'єкта адміністративного права, спрямована на реалізацію суб'єктивних прав та здійснюється відповідно до змісту норми, при цьому не порушує права інших осіб; застосування обмежувальних норм адміністративного права – це регламентована юридично-владна діяльність суб'єктів публічної адміністрації, пов'язана з реалізацією уповноваженим суб'єктом визначених законом повноважень щодо прийняття нормативно-правових актів різної юридичної сили, які спрямовані на координацію поведінки та дій суб'єкта-адресата у відповідні межі, визначені його правовим статусом у системі публічного адміністрування.

13. Визначено, що до норм, які утворюють інститут адміністративно-правових обмежень належать: норми, що забезпечують дотримання принципів законності, верховенства права, справедливості, пропорційності тощо при застосуванні певного виду адміністративно-правового обмеження; норми, що регламентують порядок застосування певних обмежень до того чи іншого суб'єкта адміністративного права у зв'язку з виконуваною ним роботою, соціальним статусом, вступом у певні

правовідносини; норми, що закріплюють підстави застосування певного виду обмежень; норми, що визначають підстави та порядок притягнення до юридичної відповідальності у випадку порушення встановлених законом адміністративно-правових обмежень; норми, що визначають права і обов'язки суб'єкта, до якого застосовуються певні адміністративно-правові обмеження.

14. Адміністративно-правові обмеження в адміністративному судочинстві характеризуються тим, що вони виникають між суб'єктами, які вступили в адміністративно-судочинські відносини; підстави та порядок застосування цих обмежень визначений Кодексом адміністративного судочинства України; суб'єкти мають відповідний адміністративно-процесуальний статус; суб'єкти наділені адміністративно-процесуальними правами та адміністративно-процесуальними обов'язками, які забороняється порушувати, тобто адміністративно-процесуальною правосуб'єктністю; цей вид обмежень встановлюється лише судом; обмеження можуть бути як короткострокові, так і довгострокові; як ситуативні, так і постійні.

15. Здійснено аналіз окремих обмежувальних норм законодавства Англії, США, Німеччини, Франції, Іспанії, Австралії, Бельгії, починаючи з XII ст. до теперішнього часу, що дало можливість визначити особливості становлення та розвитку адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн та запропонувати періодизацію еволюції адміністративно-правових обмежень, при цьому виділено такі періоди: I. Середньовіччя (XII–XVI ст.); II. Реформаційних змін (XVII–XIX ст.); III. Репресивних обмежень (поч. XIX ст. – сер. XIX ст.); IV. Новітній (сер. XIX ст. – по т.ч.).

16. На підставі аналізу міжнародного досвіду існуючих обмежувальних практик зарубіжних країн запропоновано імплементувати в законодавство України: 1) у сфері безпеки дорожнього руху – встановити систему радарів (фіксований радар, мобільний радар, дистанційний радар, радар-камера, залізничний радар, дискримінантний (розпізнавальний) радар); здійснити поділ штрафів за вчинене адміністративне правопорушення на п'ять класів; запровадити спеціальний порядок оплати штрафів (Франція); встановити обмеження на в'їзд великогабаритних транспортних засобів у центри великих міст (Франція, Італія); запровадити систему візуального контролю за рівнем викидів транспортними засобами (Франція, Німеччина); встановити валютно-фінансові, економічні, імпорто-експортні, торговельні обмеження, спрямовані на запобігання використанню території України для обходу санкцій, запроваджених Європейським Союзом (Швейцарія); 2) у сфері містобудування – щодо: порядку зміни цільового призначення земельної ділянки, розміщення кількості об'єктів на території; зміни відповідності об'єкта його характеристикам та зовнішнього виду фасадної частини будівель особливо в історичних центрах міст (Італія); 3) у сфері лотерейної діяльності – встановлення обмежень управлінського характеру; створення реєстру лудоманів; підвищення розмірів стягнень за порушення в сфері лотерейної діяльності (Латвія, Естонія); 4) у сфері протидії та запобігання

корупції – підписання антикорупційного зобов'язання (Білорусія, Азербайджан).

17. На підставі дослідження обмежень в адміністративному праві запропоновано внесення таких змін і доповнень:

- доповнити ст. 21 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» ч. 6 та викласти у такій редакції: «Кабінет Міністрів України може скасовувати акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, у тому числі акти військово-цивільних адміністрацій, повністю чи в окремій частині»;

- доповнити ч.1 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції» п. 1-1 такого змісту: «викладацькою, науковою і творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою у спорті особи, перелік яких наведено в п.1 ч.1 ст.3 даного Закону, мають право займатися в робочий час лише з дозволу вищого керівника та в позаробочий час на власний розсуд»;

- доповнити ст.8 Закону України «Про державну службу» п.14 такого змісту: «14) підписати антикорупційне зобов'язання»; ч.3 ст.10 доповнити п.п. 6, 7 такого змісту: 6) приймати без згоди Президента України державні нагороди іноземних держав; 7) отримувати від іноземних держав документи, що надають права на пільги і переваги у зв'язку з політичними, релігійними поглядами або національною приналежністю, а так само користуватися такими пільгами і перевагами, якщо інше не впливає з міжнародних договорів України»;

- доповнити Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» Розділом 2-1 «Порядок встановлення, здійснення та припинення адміністративного нагляду щодо неповнолітніх»; Розділом 3-1, в якому передбачити ст. «Права суб'єктів, які уповноважені здійснювати адміністративний нагляд»; ст. «Обов'язки суб'єктів, які уповноважені здійснювати адміністративний нагляд», ст. «Гарантії діяльності суб'єктів, які уповноважені здійснювати адміністративний нагляд»;

- доповнити Закон України «Про адміністративні послуги» ст. 19-1 такого змісту: «Обмеження щодо надання адміністративних послуг

1. Суб'єкти надання адміністративної послуги не мають права видавати акти, які порушують право суб'єкта звернення на отримання адміністративної послуги.

2. Суб'єкт надання адміністративних послуг не може зупиняти роботу органу, його посадових осіб, державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації, уповноважених відповідно до закону надавати адміністративні послуги у години прийому суб'єктів звернення.

3. Забороняється відмовляти в наданні адміністративної послуги, якщо її надання віднесено до компетенції суб'єкта надання.

4. Забороняється відмовляти суб'єкту звернення на підставі відсутності реєстрації суб'єкта звернення за місцем надання адміністративної послуги.

5. Забороняється стягувати плату за адміністративні послуги, які відповідно до Закону надаються безоплатно, а також стягувати окрему плату за бланки заяв та інших документів, необхідних для звернення щодо надання адміністративної послуги»;

– «Порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 4 червня 2015 р. шляхом доповнення окремим пунктом «Правила перебування іноземців та осіб без громадянства в пунктах контролю в'їзду-виїзду до їх повернення».

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія

1. Чорна В. Г. Адміністративно-правові обмеження в парадигмі права : монографія. К. : Видавничий центр «Кафедра», 2018. 352 с.

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

2. Чорна В. Г. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: поняття та склад. *Вісник запорізького національного університету*. Запоріжжя. 2012. №1 (ч.1). С. 317–322.

3. Чорна В. Г. Поняття та особливості використання публічних коштів. *Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу*. К. : ІнЮре, 2015. №1. С. 240–248.

4. Чорна В. Г. Особливості поняття «обмеження» як теоретико-правової категорії в праві. *Правове регулювання економіки*. 2017. С. 102–106.

5. Чорна В. Г. Генезис адміністративно-правових обмежень. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: «Юридичні науки»*. Том 29 (68). № 4. 2018. С. 143–148.

6. Чорна В. Г. Принципи регулювання адміністративно-правових обмежень. *Правові новели*. № 5. 2018. С. 108–115.

7. Чорна В. Г. Поняття та особливості обмежувальних норм в адміністративному праві. *Право і суспільство*. № 4. 2018. С. 196–200.

8. Чорна В. Г. Відносини адміністративно-правових обмежень. *Науковий вісник ужгородського Національного університету*. №51. 2018. С. 55–58.

9. Чорна В. Г. Форми реалізації обмежувальних норм адміністративного права. *Підприємство, господарство і право*. № 8. 2018. С. 123–127.

10. Чорна В. Г. Мета і функції адміністративно-правових обмежень. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. №5. 2018. С. 69-72.

11. Чорна В. Г. Види адміністративно-правових обмежень. *Науковий вісник публічного та приватного права*. № 3. Т.2. 2018. С. 72–76.

12. Чорна В. Г. Юридична природа, поняття і ознаки адміністративно-правових обмежень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. №33. 2018. С. 56–60.

13. Чорна В. Г. Адміністративно-правові обмеження як інститут адміністративного права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. №4. 2018. С. 139–142.

14. Чорна В. Г. Поняття та особливості здійснення адміністративно-правового режиму обмежувального спрямування щодо здійснення адміністративного нагляду за особами звільненими з місць позбавлення волі. *Право та державне управління*. № 3 (32). 2018. С. 82–87.

15. Чорна В. Г. Поняття, особливості адміністративно-правового режиму протиепідеміологічного, протиепізоотичного, протиепіфітотичного обмежувального спрямування. *Держава та регіони. Серія : Право*. № 3 (61). 2018. С. 122–127.

16. Чорна В. Г. Специфіка методології дослідження обмежень в адміністративному праві. *Право і суспільство*. №5. 2018. С. 165–170.

17. Чорна В. Г. Щодо питання інституційної визначеності адміністративно-правових обмежень. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. Том 29 (68). №5. 2018. С. 80–86.

18. Чорна В. Г. Міжнародна практика застосування адміністративно-правових обмежень на прикладі Франції. *Науковий вісник ужгородського Національного університету*. №52. Т.2. 2018. С. 89–93.

19. Чорна В. Г. Компаративістський аналіз застосування адміністративно-правових обмежень на прикладі: Федеративної Республіки Німеччина, Італії, Латвії. *Підприємство, господарство і право*. №9. 2018. С. 149–153.

20. Чорна В. Г. Імплементация обмежувальних практик зарубіжних країн в законодавство України. *Юридичний науковий електронний журнал*. №5. 2018. С. 149–152.

21. Чорна В. Г. Поняття та особливості адміністративно-правових режимів обмежувального спрямування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. №4. 2018. С. 36–39.

22. Чорна В. Г. Особливості застосування правових обмежень в адміністративному праві. *Journal Science Review*. № 7(7), December 2017 Vol.2. Warsaw, Poland. P. 50–54.

23. Чорна В. Г. Поняття, особливості та роль правових обмежень в системі правових засобів як дієвого інструменту правового регулювання. *Multidisciplinary scientific edition «World Science» (Index Copernicus International)*, 2018. №1 (29). Warsaw, Poland. P. 40–48.

24. Чорна В. Г. Теоретико-правові підходи до визначення поняття та змісту правових обмежень в адміністративному праві. *Visegrad journal on human rights*. Bratislava, 2017. № 5–6. С. 230–235.

25. Чёрная В. Г. Структура ограничительной административно-правовой нормы. *Leges et Viata*. № 9/2. 2018. С. 175–179.

26. Чёрная В. Г. Общая характеристика отдельных видов административно-правовых режимов ограничительного направления. *East European Scientific Journal*. №7(35). 2018. С. 65–70.

27. Чёрная В. Г. Миграционные и коррупционные административно-правовые ограничения по законодательству Республики Беларусь и Республики Азербайджан. *Legea si Viata*. № 10/2. 2018. С. 112–116.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

28. Чорна В. Г. Право громадян на отримання інформації про діяльність публічної адміністрації : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблемні питання стану дотримання захисту прав людини в Україні» (12 травня 2013 р.). К., 2013. Ч.1. С. 96–98.

29. Чорна В. Г. Адміністративний огляд як захід превентивного характеру в діяльності поліцейського: Матеріали круглого столу «Адміністративна відповідальність в системі забезпечення прав і свобод громадян» (21 квітня 2016 р.) : Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2016. С. 215–216.

30. Чорна В. Г. Оскарження заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення : матеріали науково-практичного семінару «Забезпечення прав і свобод людини засобами адміністративного права» (19 січня 2017 р.). Київ : НАВС, 2017. С. 48–50.

31. Чорна В. Г. Загальна характеристика заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення : матеріали науково-практичної конференції «Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку» (24 березня 2017 р.). Кривий Ріг : Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. С. 184–188.

32. Чорна В. Г. Правові обмеження як засіб адміністративно-правового характеру : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку сучасного адміністративного права України» (10 листопада 2017 р.). Одеса : ОДУВС, 2017. С. 119–121.

33. Чорна В. Г. Характерні риси правових обмежень : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Правові засоби забезпечення та захисту прав людини : вітчизняний та зарубіжний досвід» (17–18 листопада 2017 р.). Харків. ГО : Асоціація аспірантів-юристів. 2017. С. 112–116.

34. Чорна В. Г. До питання обмеження в адміністративному праві : матеріали науково-практичного семінару «Адміністративне судочинство в умовах судової реформи» (24 листопада 2017 р.). Київ : НАВС, 2017. С. 57–63.

35. Чорна В. Г. Поняття та особливості правових засобів : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (8–9 грудня 2017 р.). Київ. ГО : Центр правових наукових ініціатив. 2017. С. 72–75.

36. Чорна В. Г. Історичні передумови виникнення правових обмежень в праві : матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні

питання розвитку права та законодавства : наукові дискусії» (15–16 грудня 2017 р.). Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 22–24.

37. Чорна В. Г. Види правових обмежень в адміністративному праві : *Права людини та публічне врядування. Збірник матеріалів всеукраїнського форуму*, 15 березня 2018 р., м. Чернівці / Уклад. І. В. Ковбас, А. М. Худик, В. А. Вдовічен, С. Б. Боднар, П. І. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2018. С. 76–82.

38. Чорна В. Г. Обмеження як дієвий інструмент охорони навколишнього природного середовища : *збірник матеріалів III Круглого столу «Стратегія екологічної безпеки України : соціально-економічний та правовий вимір»* (м. Львів, 11 травня 2018 р.). Л. : Навчально-науковий Інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка». С. 71–74.

39. Чорна В. Г. Окремі аспекти сутності політичної відповідальності в Україні : *матеріали науково-практичного семінару «Актуальні проблеми адміністративного права і процесу»* (24 травня 2018 р.). Київ : НАВС, 2018. С. 176–179.

40. Чорна В. Г. Загальна характеристика політичної відповідальності в Україні : *матеріали I міжнародної науково-практичної конференції «Публічна служба і адміністративне судочинство : здобутки і виклики»* (5–6 липня 2018 р.). Київ : ВД Дакор, 2018. С. 447–451.

41. Чорна В. Г. Види адміністративно-правових обмежень, що уповноважені застосувати центральні органи виконавчої влади : *матеріали міжнародній науково-практичній конференції «Чинники розвитку юридичних наук у XXI столітті»* (2–3 листопада 2018 р.). Дніпро. ГО : Правовий Світ. 2018. С. 81–83.

42. Чорна В. Г. Еволюція адміністративно-правових обмежень в період часу з поч. XIX ст. до сер. XIX ст. : *матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє»* (2–3 листопада 2018 р.). Харків. ГО : Східноукраїнська наукова юридична організація. 2018. С. 93–96.

43. Чорна В. Г. Еволюція розвитку адміністративно-правових обмежень XII–XVIII : *матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Стан та перспективи розвитку сучасного адміністративного права України»* (25 жовтня 2018 р.). Одеса : ОДУВС, 2018. С. 119–121.

44. Чорна В. Г. Особливості застосування адміністративно-правових обмежень за законодавством Франції : *матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Глобальні імперативи розвитку бізнесу та права»* (15 – 16 листопада 2018 р.). Київ. Київський національний торговельно-економічний університет. С. 238–241.

АНОТАЦІЯ

Чорна В. Г. Обмеження в адміністративному праві. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2019.

У дисертації здійснено комплексне та системне дослідження обмежень в адміністративному праві.

Розкрито методологію дослідження, генезис становлення та розвитку обмежень в адміністративному праві. Визначено поняття, особливості та структуру обмежувальної норми та відносин адміністративно-правових обмежень. З'ясовано зміст адміністративно-правових режимів обмежувального спрямування.

Обґрунтовано інституціональну об'єктивізацію адміністративно-правових обмежень. Виокремлено типологію адміністративно-правових обмежень. Розкрито зміст нормативно-правового регулювання адміністративно-правових обмежень. Визначено місце адміністративно-правових обмежень у предметі адміністративного права. Визначено, що адміністративно-правові обмеження є самостійним інститутом адміністративного права, який має охоронний і регулятивний характер та складається з органічного комплексу відносин, що виникають між суб'єктами адміністративного права з метою забезпечення прав, свобод та законних інтересів фізичних та юридичних осіб під час реалізації адміністративно-правових обмежень у сфері публічного управління та визначають поведінку суб'єктів. Запропоновано інститут адміністративно-правових обмежень поділяти на дві складові: 1) загальний інститут адміністративно-правових обмежень; 2) спеціальні інститути адміністративно-правових обмежень: а) обмеження за адміністративно-правовим статусом особи; б) компетенційні обмеження; в) функціональні обмеження; г) обмеження територіальної дії; д) деліктні обмеження.

Досліджено еволюцію адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн та запропоновано імплементацію їхніх обмежувальних практик у законодавство України. Здійснено аналіз окремих обмежувальних норм законодавства Англії, США, Німеччини, Франції, Іспанії, Австралії, Бельгії, починаючи з XII ст. до теперішнього часу, що дало можливість визначити особливості становлення та розвитку адміністративно-правових обмежень у законодавстві зарубіжних країн та запропонувати періодизацію еволюції адміністративно-правових обмежень

Ключові слова: адміністративне право, обмеження, адміністративно-правові обмеження, обмежувальна норма, відносини адміністративно-правових обмежень, реалізація адміністративно-обмежувальних норм, обмеження права, інститут адміністративного права, обмежувальний режим.

АННОТАЦИЯ

Чёрная В. Г. Ограничения в административном праве. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Харьковский национальный университет внутренних дел, Харьков, 2019.

Работа посвящена исследованию ограничений в административном праве.

Осуществлена периодизация становления института ограничений в административном праве: I. Первобытнообщинный период (IV–I вв. до н.э.); II. Феодалный период (V–XVII вв.); III. Самодержавно-тоталитарный период (XVIII–XIX вв.); IV. Период демократических стандартов (XX–XXI вв.).

Административно-правовые ограничения – это нормативно-правовые мероприятия административно-правового характера, направленные на координацию поведения и действий субъекта-адресата в соответствующих пределах, определенных его правовым статусом в системе публичного администрирования.

Ограничительные нормы в административном праве – это разновидность административно-правовых норм, содержащих обязательные к выполнению предписания ограничительного характера, определяющих пределы надлежащего и возможного поведения субъектов административного права, обеспеченных государственным принуждением.

Специфика отношений, возникающих в связи с реализацией административно-правовых ограничений, заключается в следующем: 1) данные отношения возникают на основе установленных субъектами публичной администрации обязательств; 2) формами их выражения являются выполнение, использование, сдерживание и применение; 3) они могут возникать как во время правомерного, так и неправомерного поведения субъектов административного права; 4) их можно назвать отношениями, которые имеют: управленческий характер – субъектами их применения являются органы публичной администрации в процессе осуществления их властно-предписывающей деятельности; деликтный характер – возникают в связи с применением мероприятий административной и дисциплинарной ответственности; судебный характер – возникают в процессе осуществления административного судопроизводства, что обусловлено статусом участников процесса, необходимостью совершения отдельных процессуальных действий; 5) основанием для их возникновения является наличие юридического факта нарушения прав и интересов субъектов, которые государство должно защищать, а также наличие определенного административно-правового статуса лица как субъекта административного права. При этом речь идет не только о факте нарушения норм

административного законодательства, но и о защите прав и законных интересов физического или юридического лица путем предупреждения возможных нарушений, в случае поступления лица на публичную службу и соответственно добровольного взятия на себя определенных ограничительных обязательств и т. п.; 6) эти отношения могут возникать в связи с наступлением событий – ситуаций, которые не зависят от воли человека; 7) нарушение административно-правовых норм вызывает наступление негативных последствий относительно правового положения субъекта-адресата в виде административной и дисциплинарной ответственности; 8) отношения имеют вертикальную и горизонтальную систему координат.

Административно-правовые ограничения являются самостоятельным институтом административного права, который имеет охранный и регулятивный характер и состоит из комплекса отношений, возникающих между субъектами административного права с целью обеспечения прав, свобод и законных интересов физических и юридических лиц во время реализации административно-правовых ограничений в сфере публичного управления и определяющих поведение субъектов.

Предложено институт административно-правовых ограничений разделять на две составляющие: 1) общий институт административно-правовых ограничений; 2) специальный институт административно-правовых ограничений: а) ограничение в соответствии с административно-правовым статусом лица; б) компетенционные ограничения; в) функциональные ограничения; г) ограничения территориального действия; д) деликтные ограничения.

Осуществлен анализ отдельных ограничительных норм законодательства Англии, США, Германии, Франции, Испании, Австралии, Бельгии, начиная с XII в. и до настоящего времени, который дал возможность автору определить основы становления и развития административно-правовых ограничений в законодательстве зарубежных стран и соответственно предложить периодизацию эволюции административно-правовых ограничений с учетом особенностей развития ограничений в законодательстве нашего государства: I. Период средневековья (XII–XVI ст.); II. Период реформационных изменений (XVII–XIX ст.); III. Период репрессивных ограничений (нач. XIX ст. – сер. XIX ст.); IV. Период демократических стандартов (сер. XIX ст. – по с. д.)

На основании результатов анализа международного опыта ограничительных практик для имплементации в законодательство Украины предложено следующее: 1) в сфере безопасности дорожного движения – установить систему радаров (фиксированный радар, мобильный радар, дистанционный радар, радар-камера, железнодорожный радар, дискриминантный (опознавательный) радар); осуществить разделение штрафов за совершенное административное правонарушение на пять классов; ввести специальный порядок оплаты штрафов (Франция); установить ограничение на въезд крупногабаритных транспортных средств в

центры крупных городов (Франция, Италия); ввести систему визуального контроля за уровнем выбросов транспортными средствами (Франция, Германия); установить валютно-финансовые, экономические, импорто-экспортные, торговые ограничения, направленные на предотвращение использования территории Украины для обхода санкций, введенных Европейским Союзом (Швейцария); 2) в сфере градостроения – относительно: порядка изменения целевого назначения земельного участка, размещения количества объектов на территории; изменения соответствия объекта его характеристикам и фасадной части зданий особенно в исторических центрах городов (Италия); 3) в сфере лотерейной деятельности – создание реестра лудоманов; повышение размеров взысканий за нарушение в сфере лотерейной деятельности (Латвия, Эстония); 4) в сфере предотвращения коррупции – подписание антикоррупционного обязательства (Беларусь, Азербайджан).

Ключевые слова: административное право, ограничения, административно-правовые ограничения, ограничительная норма, отношения административно-правовых ограничений, реализация административно-ограничительных норм, ограничение права, институт административного права, ограничительный режим.

SUMMARY

Chorna V. H. Restrictions in Administrative Law. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

Dissertation for the degree of Doctor of Law by specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure, Finance Law, Information Law. - Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2019.

The paper has comprehensive and systematic research of administrative law restrictions.

The thesis clarified the methodology of research, the genesis of the formation and development of administrative law restrictions. There were defined the concepts, features and structure of a restrictive provision and administrative law restrictions. Also, there was described the content of restrictive administrative law regimes.

The author substantiated the institutional objectification of administrative law restrictions. The types of administrative law restrictions were pointed out. The content of the regulatory and legal regulation of administrative and legal constraints was explained. There was determined the place of administrative and legal restrictions in the subject of administrative law. It is determined that administrative and legal constraints are an independent institute of administrative law that has security and regulatory character and consists of an organic complex of relations that arise between the subjects of administrative law in order to ensure the rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities during the implementation. administrative and legal constraints in the field of public administration and determine the behavior of actors. The institute of

administrative and legal constraints is proposed to be divided into two components: 1) the general institute of administrative and legal constraints; 2) special institutes of administrative and legal constraints: a) restrictions on the administrative and legal status of a person; b) competency restrictions; c) functional constraints; d) limitation of territorial action; e) tort constraints.

Based on the best world practice of administrative law restrictions, the author followed up the evolution of administrative law restrictions in foreign legislation and suggested implementation of abroad restrictive practices in Ukrainian law. The analysis of certain restrictive norms of legislation of England, the USA, Germany, France, Spain, Australia, Belgium, starting with the XII century. to date, which made it possible to determine the peculiarities of the formation and development of administrative and legal constraints in the legislation of foreign countries and to offer a periodization of the evolution of administrative and legal constraints.

Key words: administrative law, restrictions, administrative and legal restrictions, restrictive provision, relations of administrative and legal restrictions, implementation of administrative restrictive provisions, restriction of right, institute of administrative law, restrictive regime.

Підписано до друку 21.01.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Ум. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 1,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.